

Familjeläkarens vardag för 200 år sedan

DR CARLANDER I PRAKTIKEN

Läkekonst 1793–1814

445 sidor.

Författare: Gudrun Nyberg.

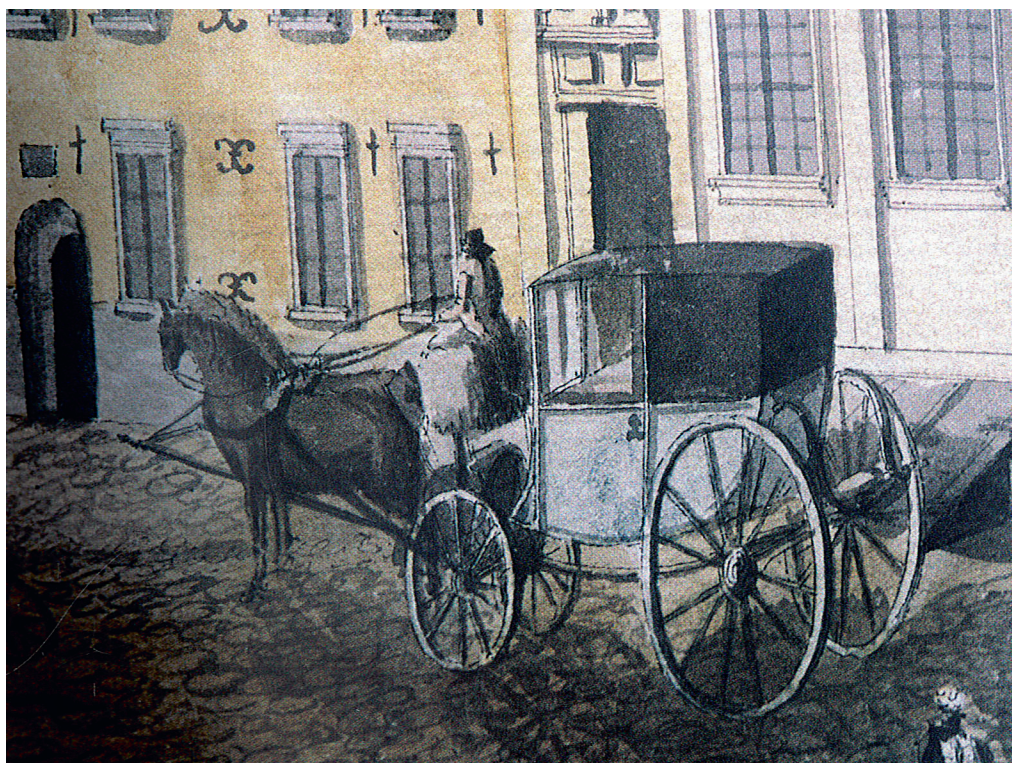
Förlag: Carlssons bokförlag; 2009.

ISBN: 978-91-73-31224-0.

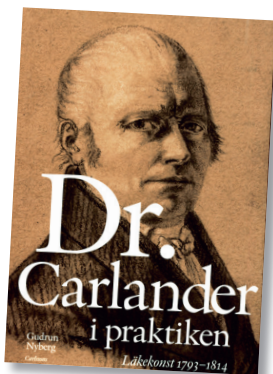
Hur såg en familjeläkares vardag ut för 200 år sedan? Vilka var patienterna, sjukdomarna, behandlingarna, resultaten? Vad har ändrats fram till våra dagar, och vad har inte ändrats alls?

Gudrun Nyberg har skrivit en innehållsrik, välskriven och läsvärd bok om stadsläkaren i Göteborg, Christoffer Carlander (1759–1848), och hans läkekonst. Hon har utforskat och systematiserat Carlanders omfattande journaler, 2 210 tämligen svårlästa sidor, som förvaras i Svenska Läkaresällskapets arkiv på Riksarkivet. Bara det är ett imponerande arbete som kan underlätta för andra medicinhistoriska forskare. Hennes första bok utifrån detta material, »Dr. Carlanders Göteborg«, kom härom året och gav även en ickegöteborgare en kunskapsrik och intressant beskrivning av staden och dess invånare på Carlanders tid.

I den nu aktuella boken är det patienterna och deras lidanden som står i fokus. Läsaren får följa stadsläkaren på hans vandringar mellan otaliga sjukbesök. Han gör rättsmedicinska utredningar, skriver intyg, övervakar barnmorskor och apotek, men framför allt är han familjeläkare. Av Göteborgs 12 000 invånare lär Carlander ha ansvarat för hälften. I ett brev till kollegan Per Afzelius 1809 skriver han »... min arbetsmetod, att föra Journal, som kanske är af liten och blir af ingen nytta, men har nu blifvit för mig en vana och nödvändighet för dagen, at jag ej därmed kan upphöra«. Hans idoga journalskrivande innebär att vi i dag kan följa patienterna med namn, ålder, yrke, diagnos och terapi, studera »the

På väg från Lilla Torget i Göteborg, sekelskiftet 1800. Målning ur boken av Gustaf Wilhem Weinberg.

natural course of the disease» och följa deras tillfrisknande eller död.

Vem Carlander själv var förmedlas genom hans egna ord och tankar i journalerna och i ett kapitel med rubriken »Personligt«, där hans levnadsförhållanden och brevväxlingar låter människan Christoffer Carlander träda fram. Boken har ett rikt varierat bildmaterial i färg, som mestadels

utgörs av författarens egna foton av dåtidens läkemedel, läroböcker och porträtt. Hon redovisar sin tolkning av Carlanders personliga förkortningar och symboler och anger publicerade och opublicerade källor liksom ett något begränsat person- och sakregister. Författaren tycks inte ha lämnat någon möda osparad för att via arkiv, museer, botaniska trädgårdar etc leta fram material. Boken är dedicerad till Hagströmerbibliotekets förvaltare Ove Hagelin och Gertie Johansson, som också här tillsammans med övriga medhjälpare har underlättat medicinhistorisk forskning.

Gudrun Nyberg har gjort en spännande och väl strukturerad genomgång av alla

sjukdomar som Carlander möter och olika terapier som han använder. Hans eget uttrycksfulla språk tas väl tillvara och författarens eget vackra och omväxlande språk kompletterar och förklarar så att texten blir begriplig. Oavsett om man är läkare eller lekman, historiker av facket eller allmänt intresserad av medicinhistoria, får man en unik och levande bild av hur människor levde och dog och vad en läkare kunde och inte kunde göra på den tiden.

Boken rekommenderas varmt också som kurslitteratur för att spegla brytningstiden mellan den gamla humoralpatologins tankevärld och de första stegen mot ett naturvetenskapligt synsätt. När Carlander bröt upp från Göteborg 1814 för att bosätta sig i Stockholm blev han hedersledamot i Sundhetskollegium, invald i Vetenskapsakademien och sekreterare i Svenska Läkaresällskapet, där han omnämndes som den främste referenten av utländsk facklitteratur.

Kerstin Hultér Åsberg,

överläkare,
Lasarettet i Enköping, adj.
lektor i medicinsk historia,
inst. för neurovetenskap,
Uppsala universitet